

Cercetări arheologice realizate în anul 2015 cu concursul studenților și profesorilor de la UPS „Ion Creangă”

Începând cu anul 1996 studenții și profesorii Facultății de Istorie și Geografie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău participă la investigațiile arheologice din microzona Orheiul Vechi. În anul 2015 cercetările s-au concentrat în unele situri arheologice din satele Brănești și Butuceni, raionul Orhei. În rândurile ce urmează vom prezenta rezultatele preliminare ale acestei campanii și perspectivele investigațiilor în această regiune.

Brănești, raionul Orhei

Așa cum demonstrează investigațiile arheologice realizate pe parcursul ultimelor șase decenii, siturile de tip Poienești-Lucașeuca au o densitate de răspândire destul de mare în regiunea Răutului Inferior. În această zonă sunt semnalate 13 obiective arheologice datate cu secolele II-I a.Chr. Aceste situri nu au fost cercetate, excepție fiind așezarea de la Orheiul Vechi. În general, caracterul rezumativ al cercetărilor este caracteristic pentru toate siturile de habitat din cadrul acestei culturi, ceea ce lasă o amprentă sesizabilă asupra gradului de cunoaștere și înțelegere a fenomenelor complexe ce definesc ultimele secole precreștine. Pentru a acoperi acest handicap, în ultimul timp s-a decis să se acorde o atenție suplimentară acestui tip de situri din cultura Poienești-Lucașeuca prin revenirea la mai vechile materiale descoperite, precum și prin investigarea unor situri noi. Noile cercetări de teren sunt un imperativ atât în contextul unei baze informaționale extrem de reduse pentru așezările din această perioadă, cât și în contextul unei evidențe deficitare a materialelor, recoltate preponderent în anii 1967-70. Totodată, relevanța noilor metode de cercetare, pe care le avem astăzi la dispoziție, ar deschide perspective noi asupra studierii fenomenului migrației din a doua epocă a fierului. Pornind de la această situație, am acordat atenție, pentru început, sitului de la Brănești–Marginea de Vest, unde, pe parcursul anilor 2014 și 2015, au fost realizate mai întâi prospecțiuni geomagnetice¹, iar ulterior – câteva sondaje arheologice. Cercetările au fost rezultatul unei frumoase colaborări a specialiștilor de la două instituții: UPS „Ion Creangă” din Chișinău și Universitatea Liberă din Berlin².

¹ Prospecțiunile geomagnetice au fost realizate în octombrie 2014, grație eforturilor depuse de dr. Alexandru Popa (Universitatea Bonn), căruia îi aducem mulțumiri și pe această cale.

² În afară de autorul acestor rânduri, la investigațiile arheologice au luat parte profesor doctor M. Meyer (Freie Universität Berlin), doctor V. Iarmulschi, doctoranzii B. Rauchfuß, F. Höppner (Freie Universität Berlin) și studenții S. Moraru, M. Vetrilă, A. Stratan, I. Dimov (UPS „Ion Creangă” din Chișinău), F. Fiebig, S. Lenfers și R. Hotani (Universitatea Liberă din Berlin).

Sondajele arheologice au fost precedate de prospecțiuni magnetice, efectuate de către Al. Popa (Universitatea Bonn), O. Munteanu și S. Moraru (UPS din Chișinău). Acestea au reprezentat rezultatul acțiunilor întreprinse de Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” în colaborare cu Asociația Națională a Tinerilor Istorici din Moldova și Centrul de Cercetări Arheologice din Republica Moldova. Pentru cartografierea geomagnetică a suprafeței siturilor s-a folosit o instalație compusă din cinci sonde „Fluxgate” de tip „Dr. Förster”. Sondele au fost dispuse pe un suport mobil nonmagnetic, elaborat și asamblat de firma Sensys din Germania. Distanța dintre ele este de 0,25 m, așa încât măsurătorile să poată fi executate concomitent pe o fâșie cu lățimea de 1,25 m. Viteza de propulsare a căruciorului varia între 0,6 și 1,2 m/s.

Suprafața supusă prospecțiunilor geomagnetice a constituit 3569 m². Practic pe întreaga arie investigată se observă multiple anomalii, concentrațiile revenind mai mult părții nordice. De luat în seamă un număr de structuri de dimensiuni mari cu forma rectangulară care se observă preponderent în regiunea vestică a spațiului cercetat. Pentru a clarifica situația, în vara anului 2015 au fost trasate șase casete în spațiile cu anomalii. În urma acestor sondaje au fost descoperite 6 structuri arheologice: urmele unei locuințe de suprafață, atribuită culturii Cucuteni-Tripolie, și 5 gropi, dintre care 3 sunt din perioada culturii Poienești-Lucașeuca, iar altele două – din perioada Cucuteni-Tripolie. Făcând bilanțul preventiv al cercetărilor, constatăm delimitarea la Brănești a unui orizont cert aparținând

culturii Poienești-Lucașeuca. Drept confirmare a acestei aserțiuni vin totalitatea vestigiilor descoperite anul trecut. Astfel, complexe descoperite la Brănești fac parte din aceleași tipuri ce sunt caracteristice pentru majoritatea siturilor Poienești-Lucașeuca. Același lucru poate fi spus și despre cel mai răspândit tip de artefacte descoperite – ceramica. La Brănești întâlnim aceleași tehnologii (pornind de la calitatea și componența pastei, modelarea vaselor și definitivarea suprafeței, arderea etc.) și aceleași forme și decor, caracteristice întregii olării din cultura Poienești-Lucașeuca. De remarcat analogiile pentru ceramica grosieră ce se observă în mediul culturii locale anterioare, dar și în mediile culturilor sincrone din nordul Europei. Nici piesele de inventar descoperite nu ies din limita tipologiilor cunoscute pentru cultura Poienești-Lucașeuca, cu excepția pieselor de fier descoperite în SI, a căror funcționalitate și analogii deocamdată nu au putut fi stabilite. Or, situl de la Brănești se include în lista așezărilor tipice pentru cultura Poienești-Lucașeuca.

Totodată, atragem atenția asupra unor particularități ce disting situl de altele din cadrul culturii Poienești-Lucașeuca. Cel mai frecvent întâlnit material arheologic descoperit în situl Brănești este ceramica, care aproape în totalitate este reprezentată de categoria celei lucrate cu mâna. În acest context, trebuie să remarcăm procentajul destul de ridicat (cca 15%) al ceramicii barbotinate, cel puțin în comparație cu ceramica descoperită la Orheiul Vechi, sit din aceeași microzonă, în care a fost realizată o evidență clară în acest sens.

O altă particularitate a sitului Brănești este practic lipsa ceramicii grecești. În mediul culturii Poienești-Lucașeuca astfel de situații s-au mai semnalat în așezări,

fapt ce a fost pus pe seama unor aspecte cronologice. Potrivit lui M. Babeș, situările de habitat în care materialul amforistic, în special cel rhodian, se întâlnește foarte puțin corespund fazei a II-a a culturii Poienești-Lucașeuca³, fapt care ne-ar permite să admitem fie o evoluție îndelungată a sitului, fie constituirea acestuia în faza a II-a.

Cu părere de rău, caracterul deocamdată limitat al cercetărilor de la Brănești-Marginea de Vest nu a permis acumularea mai multor materiale ce ar permite deslușirea multiplelor aspecte ce vizează comunitatea umană din zona respectivă în ultimele secole ale erei pângăne. Având în vedere însă că situl este bine conservat (arătura nu depășește 0,3 m, ceea ce practic nu a afectat stratul cultural), credem că investigațiile ulterioare sunt de perspectivă și vor furniza date mai consistente pentru reconstituirea fenomenelor cultural-istorice de la finele mileniului I a.Chr. în regiunea Răutului Inferior.

Butuceni, raionul Orhei

Cercetările din spațiul fortificației getice Butuceni au fost reluate în anul 2013 cu ocazia amenajărilor pentru instalarea conductei de alimentare cu apă a locuitorilor din satul Butuceni. Descoperirile au scos la lumina zilei urmele unui sistem defensiv din perioada getică și un șir de structuri din aceeași perioadă. Analiza

³ Mircea Babeș, *Die Poienești-Lukaševka-Kultur: ein Beitrag zur Kulturgeschichte im Raum östlich der Karpaten in den letzten Jahrhunderten vor Christi Geburt*, Bonn, 1993, p. 146.

vestigiilor a reușit să ofere răspunsuri la întrebările privind locuirea spațiului în secolele V-III a.Chr, dar a adus în prim-plan întrebări noi, ale căror răspunsuri puteau fi obținute doar prin intervenții suplimentare în sol. Printre întrebările-cheie desprinse în cercetările preventive din anul 2013, le evidențiem pe cele care vizează elementele constitutive ale sistemului defensiv, tehnicile utilizate pentru edificarea acestuia, dar și delimitarea traiectoriei sistemului defensiv identificat în lumina descoperirilor realizate. Pentru realizarea acestor obiective, în anul 2014 au fost trasate trei secțiuni, toate orientate spre cercetarea sistemului defensiv. Ce răspunsuri au oferit aceste cercetări?

În primul rând, în baza informațiilor de care dispunem la moment, se profilează clar existența în partea de vest a promontoriului Butuceni a două linii defensive, orientate pe axa est-vest:

- ✓ prima linie defensivă este cea care, în partea de est, pornește de la segmentul conservat în vârful promontoriului și continuă spre vest, spre rămășițele valului din fișia forestieră. Între aceste două repere nu a mai rămas nicio urmă vizibilă de fortificație după intervențiile masive în sol ce au fost întreprinse odată cu amenajarea podului. Nefiind cercetată deocamdată, analiza vizuală a fortificației nu poate oferi multe informații. Ceea ce poate fi afirmat fără echivoc este caracterul viguros al sistemului defensiv, fără ca acesta să fie atribuit cu certitudine perioadei getice sau oricărei alteia din această perioadă;

- ✓ a doua linie defensivă este cea cercetată în anii 2013 și 2014. La nivelul actual de călcare ea este slab vizibilă, fiind posibilă delimitarea doar a valului, șanțul fiind afectat de intervențiile în sol din perioada construcției podului de beton. Traiectoria acestei linii defensive poate fi urmărită dinspre malul Răutului prin grădinile locuitorilor din Butuceni (este adevărat că de la o distanță destul de importantă de albia râului) pînă la drumul de acces în sat (drumul și parcare auto au tăiat din sistemul defensiv), dar și dincolo de acesta – spre interiorul promontoriului. De remarcat, observațiile mai atente ce au fost făcute după cercetările din secțiunea nr. V au oferit posibilitatea urmării structurii defensive mai spre est, ea mergînd paralel cu valul vizibil din vîrfurile promontoriului cam pînă în dreptul acestuia, după care face curba spre sud, iar la scurtă distanță de curbura dispare de la nivelul actual de călcare. Imediat după parcare poate fi urmărit doar valul, căci, după toate observațiile, șanțul antic se afla pe locul actualului drum ce urcă în vîrfurile promontoriului spre intrarea în mănăstirea rupestră. Aproximativ în dreptul părții conservate a fortificației de pe malul promontoriului, acolo unde începe curbarea spre sud, foarte vag, dar totuși sesizabil, poate fi desprins și conturul șanțului.

În al doilea rînd, cercetările din anii 2013-2014 au oferit o informație relativ suficientă pentru a ne forma o imagine relativ clară cu privire la tehnicile utilizate pentru ridicarea sistemului defensiv cercetat. Acum putem afirma cu certitudi-

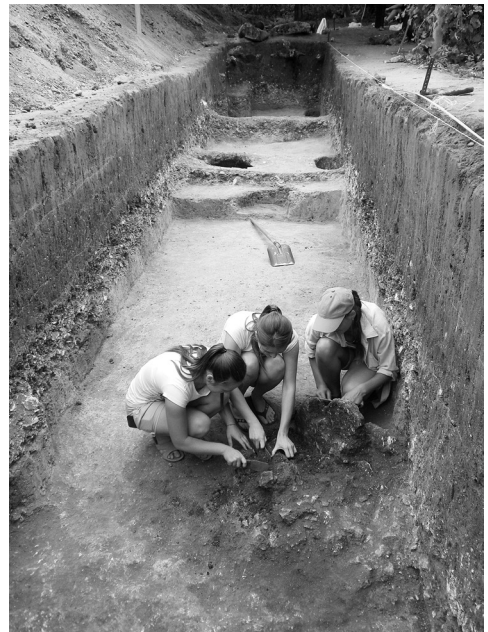

ne că piatra a fost parte componentă a construcției de apărare, pe lângă materialul litic fiind utilizate masiv lemnul și pământul. În toate cele patru secționări ale sistemului defensiv a fost posibilă urmărirea unui tablou mai mult sau mai puțin unitar – fortificația reprezenta o palisadă complexă formată din trei paramente. Un parament din piatră era amplasat dinspre incintă, la care se adaugă altele două realizate din lemn (pari îngropați, fortificați cu piatră).

În al treilea rând, traiectoria sistemului defensiv cercetat nu mai permite să acceptăm vechile viziuni privind caracterul rectiliniu al acesteia. Schimbarea traiectoriei fortificației spre sud în partea superioară a promontoriului ne face să admitem că includerea părții vestice a fortificației Butuceni în tipul de promontoriu barat ar putea să nu mai fie la fel de actuală.

Verificarea acestei ipoteze ne-a adus, în anul 2015, spre studierea unui spațiu căruia pînă acum nu i s-a acordat atenție. Este vorba de terenul care coboară spre rîu chiar de la intrarea în satul Butuceni, în imediata apropiere a răstignirii. În acel loc au fost sesizate două aliniamente de pietre ale căror rosturi nu aveau nici explicații, nici repere cronologice. Scopul nostru a fost să verificăm dacă aceste amenajări ar putea fi puse în legătură cu eventuala traiectorie a sistemului defensiv pe care l-am cercetat în anii 2013-2014.

Investigațiile realizate pe parcursul verii trecute au demonstrat că concentrațiile masive de piatră în zona în care s-au făcut săpăturile arheologice sunt din perioada contemporană, reprezentînd, după toate, amenajări suplimentare ale drumului care ducea dinspre sat spre vechiul pod. O astfel de situație nu putea

decît să ne descurajeze, dar tot ea ne împingea spre căutarea răspunsurilor la unele întrebări care apăruseră în legătură cu acest drum, respectiv soarta lui după ce acesta fusese schimbat puțin mai spre nord, după ce fusese construit un nou pod. Întrebările și investigațiile paralele cu acestea ne-au adus în fața unor constatări care, pînă la urmă, sunt surprinzătoare. În locul vechiului drum, la un nivel mai jos, fuseseră descoperite urmele unui șanț care făcea parte dintr-un sistem defensiv amenajat în perioada getică. Partea surprinzătoare e că, după toate datele de care dispunem astăzi, acest sistem defensiv era orientat în direcția opusă celei pe care ar fi trebuit s-o aibă dacă ar fi fost vorba de o prelungire a sistemului defensiv cercetat în anii precedenți. Ca urmare, constatăm existența încă a unei linii de apărare din perioada getică, a cărei traiectorie, la moment, nu ne este clară, precum nu este clară corelația acesteia cu celelalte linii cunoscute. Căutările răspunsurilor la întrebările din anii precedenți nu au făcut decît să complice datele problemei, care, la rîndul ei, ne provoacă la noi căutări pentru a dezlega într-un final complicatul ghem al sistemelor de apărare de pe promontoriul Butuceni.

Ar mai fi de remarcat observațiile stratigrafice care demonstrează că, în perioada anterioară construcțiilor getice, avusese loc o puternică revărsare a rîului, care a adus cu sine o depunere consistentă de pietriș, în straturile căruia au și fost amenajate construcțiile de apărare ale geților. De remarcat, pe lîngă identificarea și studierea sistemului defensiv, descoperirile a altor două structuri arheologice. Este vorba de o groapă din perioada getică, localizată sub nivelul șanțului sistemului defensiv și de urmele unei locuințe din perioada medievală timpurie, care a păstrat vestigiile unui cuptor-pietrar (al treilea descoperit în ultimii trei ani de săpături după revenirea la Orheiul Vechi).

Octavian Munteanu